

Brenschutte 11

Adviesnummer	384
Adres	Brenschutte 11
Woonplaats	7245 ND LAREN
Monument type	Bijgebouw
Naam monument	-
Huidige functie	Schuur
Oorspronkelijke functie	Schuur
Datum plaatsing monumentenlijst	17-10-2000

Historie en ligging:

De boerderij is gesitueerd op een erf aan de zuidzijde van de Brenschutte, een landweg, die ten zuiden van het Larense Enkencomplex in westelijke richting aansluit op de Zutphenseweg. Van oudsher liggen zuidelijk van Laren enkele grote enken, de Wester Enk en de Ooster Enk. Het zuidelijke deel van de Ooster Enk, ook wel Kleine Enk genoemd, behoorde qua ligging onder het oude erf Donderman, dat aan het westelijke uiteinde van Brenschutte ligt. Voor het overige lagen in deze omgeving geen oude erven, daterend van voor omstreeks 1830. J.A.J. Vervloet (zie literatuuropgave) vermoedt dat de Kleine Enk vanuit de noordelijker gelegen oude enkgronden is ontgonnen en dus een jongere toevoeging aan de oude landbouwgronden van Laren is. De andere boerderijen aan de Brenschutte worden in de in zijn artikel opgenomen lijst met oude erven (voor 1830) niet vermeld. Vermoedelijk was dit nog lang een onontgonnen, leeg gebied. Op de Topographische-Militaire kaart van 1830-1855 zijn wel diverse erven aan de Brenschutte ingetekend, waaronder boerderij Plekkenpol en het hier oostelijk van gelegen boerderijtje Brenschutte 11. Dit boerderijtje werd bewoond door de familie Beuzel, van wie de initialen op de gevelsteen in de voorgevel bewaard bleven. De huidige boerderij is een verbouwing van het gebouw, dat tussen 1830 en 1855 moet zijn ontstaan.

De middelgrote hallehuisboerderij dateert in zijn huidige verschijningsvorm grotendeels uit 1875, toen een waarschijnlijk uit het tweede kwart van de 19de eeuw daterende boerderij ingrijpend werd gewijzigd. Van deze oudere boerderij resteert de inwendige ankerbalkgebintconstructie en een groot deel van de kapconstructie. Met name de ankerbalkgebintconstructie zou in aanleg nog wat ouder kunnen zijn (laat 18de eeuw?) en dus van elders naar deze lokatie zijn overgebracht. Bij de verbouwing is het voorhuis enigszins naar links uitgebouwd en aan deze zijde op een wat hoger niveau gebracht, waardoor ruimte werd geschapen voor twee kamertjes, waarvan één met bedsteden. Het bedrijfs gedeelte bleef zijn oude hoofd-

en kapvorm behouden. Ook het inwendige van het voorhuis werd in 1875 grotendeels vernieuwd. Onder meer werd een nieuwe zoldering aangebracht. Schouw en kozijnen met paneeldeuren zijn mogelijk gedeeltelijk nog van oudere datum en dus hergebruikt. De aangetroffen restanten van bloempottegeltjes kunnen nog uit de eerste fase van de boerderij dateren, maar zijn waarschijnlijk eerst in 1875 toegepast. Uit deze periode dateert ook de tegelvloer. De betegeling van de schouw is omstreeks 1900 aangebracht. Opmerkelijk is de voor 1875 vrij ouderwetse detaillering van verschillende onderdelen, zoals de rollagen onder vensters in het voorhuis en de toepassing van klezoortjes in de hoekbeëindiging van de achtergevel van het voorhuis. Het metselwerk van het voorhuis bestaat uit stenen van het formaat 21-21,5x4-5x10-11 cm., 10 lagenmaat = 59,3 cm. hetgeen voor de tweede helft van de 19de eeuw niet ongebruikelijk is. Hier en daar (met name rechter zijgevel) is ook een kleiner, laat 18de-eeuws formaat baksteen toegepast, als hergebruikt materiaal.

Vermoedelijk in het eerste kwart van de 20ste eeuw zijn de gevels van het bedrijfsgedeelte geheel of gedeeltelijk nieuw opgetrokken in machinale baksteen. Bij de achtergevel ging dit ten koste van het oude onderschoer, dat hier waarschijnlijk aanwezig was. De achterste ankerbalk toont nog de aansluiting van de vroegere stiepel van de deeldeuropening. In de zijgevels van het voorhuis werden enige wijzigingen aan de vensters uitgevoerd.

Voorts heeft de boerderij nauwelijks noemenswaardige wijzigingen ondergaan. Thans is de boerderij buiten gebruik geraakt door de bouw van een nieuwe woning ten noorden van het gebouw.

Plattegrond en opbouw:

Middelgrote hallehuisboerdeij met middenlangsdeel, met rechthoekige plattegrond, licht naar links uitgebouwd en verhoogd voorhuis en voorzien van een zadeldak met wolfeinden boven voor- en achtergevel. Boven het uitgebouwde linker deel van het voorhuis een opgewipt dakschild. Het dak is grotendeels gedekt met riet. Het rechter zijbeuksdakvlak is gedekt met gesmoorde muldenpannen (niet oorspronkelijk). Houten windveren met geprofileerde uiteinden.

De gevels zijn gemetseld in baksteen, in diverse typen en verbanden. In voor- en achtergevel eenvoudige ijzeren staafankers.

Voorgevel:

De voorgevel is gemetseld in handvormsteen in kruisverband en voorzien van een gepleisterd plint. Langs de schuine gevelbeëindigingen bakstenen vlechtingen. De gevel telt vier traveeën. De linker twee bevatten een groot venster met rollaag aan de onderzijde, een afsluitende 1½-steens strek, kozijn met luikspinning, 6-ruits schuifraam en houten paneelluiken. Rechts een ingang met strek, kozijn met

duivejager, aan de buitenzijde afgeplate paneeldeur en 2-ruits bovenlicht. Uiterst rechts een klein venstertje met strek, kozijn met luikspinning en paneelluik. Links naast de ingang bevindt zich een gepleisterde gevelsteen met opschrift: "D B Z / H M K M / 1875".

Rechter zijgevel:

De rechter zijgevel is wat betreft het linker gedeelte gemetseld in handvormbaksteen. Het rechter gedeelte (deel) is wat betreft de muurkroon vernieuwd in machinale baksteen. Uiterst links een klein venster met ongeprofileerd kozijn, gepleisterde lekdorpel, ongeprofileerd kozijn en 4-ruits raampje. Dit venster is getuige sporen in de dagkanten later ingebroken. Rechts hiervan een ingang onder opgewipt lessenaarsdak. Ook deze ingang is later ingebroken. De ingang heeft een ongeprofileerd kozijn en een niet oorspronkelijke deur. In het bedrijfsgedeelte bevinden zich drie getoogde staldeurtjes met $\frac{1}{2}$ -steens togen, bakstenen onderdorpels en houten deurtjes/panelen, waarvan de rechter twee met ruitvormige venstertjes. Uiterst rechts bevindt zich een getoogd stalvenstertje met ijzeren vorktracering.

Linker zijgevel:

Het uitspringende rechter deel van deze gevel (voorhuis) is gemetseld in baksteen in kruisverband. Centraal bevindt zich een venster met rollagen aan boven- en onderzijde, kozijn met luikspinning, 6-ruits schuifraam en houten paneelluiken. Oorspronkelijk bevond zich hier een kleiner venster, hetgeen te zien is aan de bijgewerkte vensterdagkanten en de kortere rollaag aan de onderzijde.

Het muurwerk van het bedrijfsgedeelte is ooit vernieuwd in machinale baksteen in kruisverband. Dit gevelgedeelte bevat twee getoogde staldeuropeningen met $\frac{1}{2}$ -steens bogen, voorzien van niet oorspronkelijke houten schotten in de openingen. Voorts twee getoogde stalvenstertjes met ijzeren vorktraceringen.

Achtergevel:

De achtergevel is geheel gemetseld in machinale baksteen in kruisverband. De gevel is symmetrisch van indeling en bevat centraal de dubbele houten opgeklampte deeldeer onder een $1\frac{1}{2}$ -steens segmentboog. Aan weerszijde een rondboogvenstertje met ijzeren veelruits raam. Uiterst links en rechts bevindt zich een staldeuropening onder een steens segmentboog, thans met houten schot. Er zijn geen vlechtingen aanwezig.

De ten opzichte van het bedrijfsgedeelte uitspringende deel van de achtergevel van het voorhuis (deel brandgevel), is voorzien van bakstenen vlechtingen en een merkwaardig ruitvormig zoldervenstertje.

Interieur:

De boerderij bezit nog grotendeels haar oorspronkelijke, laat 19de -eeuwse indeling en diverse historische elementen.

De inwendige houtconstructie bestaat uit drie forse ankerbalkgebinten, geplaatst op deels gemetselde poeren, voorts met rechte korbelen en licht gebogen schoren naar de gebintplaat. De onderdelen hebben gepende verbindingen en zijn voorzien van gehakte telmerken. Hoewel enkele onderdelen sporen van oudere verbindingen dragen wekt de constructie als geheel nog een vrij authentieke indruk. Voorts heeft de boerderij een deels oude, deels in rondhouten sporen vernieuwde sporenkap met haanhouten.

Op de deel nog oude hilden en restanten van een lemen vloer.

De bakstenen brandgevel tussen voorhuis en deel zet zich niet voort in de zolderverdieping. Hier is alleen het rookkanaal zichtbaar van de grote schouw in de centrale 'grote keuken' in het woongedeelte. Dit vertrek bezit nog een aantal belangrijke historische elementen: een forse gestucte schouw met geprofileerde kroonlijst en haardwand met gave betegeling (ca.1900 (dit tegeltype, genaamd 'Kruislijsten' werd toegepast in de periode 1890-1930)), een fraaie tegelvloer met gedecoreerde tegels (ca.1875), eenvoudig houten balkenplafond met balken met duivejagerprofiel (ca. 1875), enkele geprofileerde deurkozijnen met oude houten paneeldeuren (deels met gehoute afwerking) en een ingebouwd siervieskastje met 4-ruits deurtje. Links van dit kastje restanten van een oude wandbetegeling, bestaande uit bloempottegeltjes (paarsrood op wit) uit de tweede helft van de 19de eeuw (tegeltype toegepast ca.1800-1880). De vele malen gewitte wanden vertonen restanten van oude lagen blauwe kalk.

In het linker deel van het voorhuis twee kamertjes met geprofileerde deur- en kastdeurkozijnen en paneeldeuren. In het achterste kamertje twee bedsteden.

Erf:

Van het historische erf resteren vrij weinig elementen. Het pad vanaf de openbare wordt aan de linker zijde begeleid door een houtsingel, waarin enige oude eiken. Rechts voor de boerderij is in het recente verleden een moderne woning gebouwd. Thans wordt het uitgestrekte erf nieuw ingericht, onder meer met diverse historische elementen als hagen, een boomgaard, een sier- en moestuin en verschillende solitaire groenelementen.

Literatuur/bronnen:

J. Pluis, *De Nederlandse Tegel, decors en benamingen 1570-1930* , Leiden 1997, p.258, 427.

J.A.J. Vervloet, "Het landschap van Lochem tot omstreeks 1830", in: *Over stad en Scholtambt Lochem 1233-1983. Een beschrijving na 750 jaar*, Lochem 1983, p.79-109.

Grote Historische Atlas van Nederland 1:50000. 3 Oost-Nederland 1830-1855, Groningen 1990.

MOTIVATIE VOOR PLAATSING OP DE GEMEENTELIJKE MONUMENTENLIJST

Basisnormen:

Het pand voldoet aan de basisnormen.

Architectuurhistorische waarde en esthetische waardering

1. Het object heeft een historisch waardevolle kern, van belang voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de bouwkunst.
(de boerderij heeft een historisch waardevolle kern, van belang voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de plaatselijke bouwkunst. Het betreft een gave in de 19de eeuw samengestelde ankerbalkgebint- en kapconstructie, mogelijk in aanleg van oudere datum (laat 18de eeuw?) en op deze lokatie nieuw opgericht. Voorts bezit de boerderij een groot aantal gave en interessante interieurelementen, die tezamen een uitstekend beeld geven van de indeling en aankleding van een traditionele 19de -eeuwse hallehuisboerderij).
2. Het object heeft een interessante (bouw)geschiedenis, die nog afleesbaar is.
(de boerderij bezit een interessante bouwgeschiedenis, die terugreikt tot de eerste helft van de 19de eeuw en nog goed afleesbaar is. Dankzij de weinige latere verbouwingen is de ontstaans- en bouwgeschiedenis, als mede de gebruiksgeschiedenis nog vrij goed afleesbaar)
3. Het object valt op door bijzonder gave verhoudingen en/of materiaalgebruik (karakteristieke en gave traditionele hoofd- en kapvorm, historisch materiaalgebruik in de vorm van handvormsteen, houten kozijnen met diverse details en rietdekking).
4. Het object heeft bijzondere en (reeds) zeldzame vormen, opvallende bouwonderdelen of details.
(tot de nog bijzondere en herkenbare historische vormen en onderdelen behoort allereerst de markante oude hoofd- en kapvorm, kenmerkend voor de traditionele hallehuisboerderijen in deze streek. Voorts bleven diverse historische details bewaard, zoals de detailleringen van de vensters, de gevelindelingen en tal van inwendige elementen en details, zoals een tegelvloer, schouw met betegeling, kozijnen en deuren, ankerbalk- en kapconstructies, hilden, etc.etc)

5. Het object vertegenwoordigt een (uitzonderlijk) gaaf voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwwijze.

(het pand vertegenwoordigt een vrij gaaf voorbeeld van een middelgrote 19de - eeuwse boerderij van een in de gemeente Lochem en de regio traditioneel type, de hallehuisboerderij met middenlangsdeel. Hoofd- en kapvorm, bouwmaterialen, inwendige houtconstructies en details van gevels, gevelopeningen en interieurelementen geven tezamen een goed beeld van een 19de -eeuwse boerderij van dit type).

6. De ontwerper van het gebouw heeft een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van de plaatselijke bouwkunst.

(niet van toepassing).

Situeringswaarde

7. Het object is bepalend voor het behoud of zichtbaar houden van een historisch gevormde situatie.

(als onderdeel van een vermoedelijk eerst in de vroege 19de eeuw goed tot ontwikkeling gekomen agrarisch landschap nabij de grote enken van Laren is het object door zijn historische hoofdvorm en gave karakter bepalend voor het zichtbaar houden van de historische gevormde situatie ter plekke. In deze omgeving bevinden zich meer eenvoudige boerderijen van vergelijkbaar type; een aantal is beduidend jonger dan Brenschutte 11 of door recente verbouwingen min of meer aangetast. Tezamen geven deze boerderijen een goede indruk van de vroegere agrarische betekenis van dit gebied.

8. Er is duidelijk verband tussen het gebouw en de historische verkaveling.

(niet van toepassing)

9. Het object maakt onderdeel uit van een bijzondere stedenbouwkundige of landschappelijke situatie.

(markante ligging op een erf, aan het eind van korte landweg met karakteristieke beplanting, binnen een aantrekkelijk, door (voormalige) historische boerderijen en vele karakteristieke groenelementen bepaald agrarisch landschap. Thans wordt de boerderij echter voor een deel aan het zicht onttrokken door een vrij jonge vrijstaande woning)

Sociaal-economische en cultuurhistorische waardering

10. De bebouwing is van belang i.v.m. het zichtbaar houden van sociaaleconomische of cultuurhistorische ontwikkelingen of feiten.

(niet van toepassing)

Opgesteld door:

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

17-07-2000